

Alenka Vesenjāk

“Rad bi bil nekdo, ki je bolj srečen kot jaz.”

Ko rečemo “Thomas Mann”, se pri tem navadno tudi ustavi. Mann je eden od sinonimov za prozne vrhunce 20. stoletja, ki pri nekaterih odzvanjajo kot *Buddenbrookovi*, pri drugih kot *Čarobna gora*, spet tretji ga, predvsem po zaslugi Viscontijeve ekranizacije, povezujejo z novelo *Smrt v Benetkah*. Thomas Mann je institucija, o tem ni dvoma, ki pa je imela zaradi svojega obstoja številne talce; najbolj očitni so bili otroci. Thomas in Katia Mann sta imela šest potomcev: Eriko, Klauza, Gola, Moniko, Michaela in Elisabeth. Če so ti kdaj na nemškem govornem območju v javni sferi zasedali bolj ali manj pomemben položaj oziroma bili v določenih življenjskih etapah deležni vsaj tračarske pozornosti (in naj bo v tolažbo, da je trač mogoče interpretirati tudi kot poslednje, čeprav nelepo zanimanje za sočloveka), so slovenski javnosti skoraj povsem neznani. Čeprav Klauza Manna pred anonimnostjo rešuje roman *Mefisto*, ki je leta 1984 v prevodu Lada Kralja izšel pri založbi Mladinska knjiga, so drugi za Slovence, razen redkih mannovskih vznesencev, ostali na ravni brezimnežev.

Vedno le hčere in sinovi Thomasa Manna

Zaradi kratke zgodbe Gola Manna *Življenje študenta Raimunda*, ki je sploh prvi prevod katerega koli njegovih del v slovenščino, se bomo v tem zapisu osredotočili nanj, na Gola, preostale družinske člane pa zraven pritegnili le v primeru, da bo njihova omemba boljše osvetlila njegovo življenjsko pot.

Thoman Mann je v svoj dnevnik, s katerim je delil vse, na nekem mestu zapisal, da človek, kakršen je on, ne bi smel imeti otrok. Razlagi za takšno brezprizivno izjavo sta vsaj dve: prva zadeva njegovo homoseksualnost,

ki bi ga, če bi jo javno izrekel, najverjetneje vodila po kateri drugi, nedružinski poti, druga – ki nas tukaj bolj zanima – pa odkriva vse frustracije, ki jih je kot avtoritativna pisateljska in očetovska figura prizadejal hčeram in sinovom. Ne glede na to, kako so se trudili, da bi se izvili iz primeža njegove slave, vedno so bili le potomci slavnega očeta. Erika, igralka in novinarka, hči slavnega očeta, Klaus, pisatelj in novinar, sin slavnega očeta, Golo, filozof in zgodovinar, sin slavnega očeta, Monika, ki dolgo časa ni vedala, kaj bi sploh bila, nazadnje pisateljica, a zmeraj hči slavnega očeta, Michael, violinist, sin slavnega očeta, Elisabeth, najprej glasbenica, a po prepričanju staršev dekletom ni dano, da bi ustvarile glasbeno kariero, zato je svoje poklicno življenje posvetila oceanografiji. Na podlagi pričevanj je od vseh otrok le Elisabeth odšla Onstran brez zamer in razočaranja, da ji je bilo življenje ukradeno, ker je bila – hči slavnega očeta.

Res je, da je bila vsem otrokom Thomasa in Katie Mann prirojena usoda v senci velikega Čarovnika, toda nezanemarljiv je podatek, da otroci niso uživali enakovrednih starševskih simpatij. Erika in Klaus Mann sta bila najstarejša, najbolj povezana. Erika je imela na očeta velik vpliv, sploh, kar zadeva njegovo antinacistično in migracijsko držo. Klaus je v očetu vzbujal delni ponos zaradi pisateljske nadarjenosti, a hkratno nelagodje, saj ga je s svojim odprtim gejevskim življenjskim stilom spominjal na vse, kar je bil tudi sam, le da je ostal "v klozetu". Sledi Golo, ki ga po prepričanju staršev že v otroštvu niso zaznamovale kaj prida prikupne lastnosti: lažniv, vzkipljiv, trmast. "Človek si ne more kaj, da ga ne bi sovražil," je zapisala njegova mati Katia. V starostnem tandemu z Golom je bila Monika, ki je šla s svojo večno užaljenostjo in izgubljenostjo vsem (razen nemara Klausu in Elisabeth) nemalo na živce. Najmlajša sta bila Michael in Elisabeth. Če je prvega Thomas Mann skorajda prezrl, je bil toliko bolj navdušen nad najmlajšo hčerjo. Kot je priobčil v dnevnik, so se mu šele ob njej končno prebudila prava očetovska čustva.

Otroci se Thomasa Manna spominjajo kot odmaknjenega družinskega člana, zaradi katerega je morala v hiši vladati tišina. Da bi do očeta gojili pristna čustva pripadnosti, se ne spominjajo, saj jim nikoli ni pustil blizu. Čeprav sta Klaus in Golo na več mestih zapisala, kako bi si želela, da bi oče umrl, je Golo leta 1955, ko je vendarle nastopil trenutek očetove smrti (Klaus je šest let prej podlegel prevelikemu odmerku uspavalnih tablet), zapadel v še eno svojih nizkih razpoloženjskih stanj. Toda, bistveno, šele po letu 1955 je napisal svoja ključna zgodovinska dela.

Golo Mann pred in po *Raimundu*

Golo Mann se je rodil 27. marca 1909 v Münchnu. Kot rečeno, je veljal za težavnega, lahko bi rekli nesimpatičnega otroka ihtave in zamerljive narave, ki jo je najbolje od vseh razumel Klaus Mann. Za Gola je bilo v več pogledih določujoče njegovo dijaško bivanje v Salemu, nekdanjem cistercijanskem samostanu, ki je združeval šolo in internat. Tu je vladala asketska, malodane špartanska vzgoja, ki je temeljila na telesni aktivnosti. Golo se je izkazoval zlasti kot odličen tekač na 100 metrov, v te čase sega tudi njegova poznejša privrženost naravi, svežemu zraku in pohodništvu.

Svojih nekoliko zoprnih lastnosti se Golo ni znebil niti v Salemu. Vrstniki so ga klicali "mali hudič", ki je pred raznovrstnimi oblikami družabnosti dajal prednost branju lirike. Pri sošolcih je s svojo resnobljostjo in cinizmom kljub vsemu vzbujal spoštovanje; veseli so bili, če jim je naklonil svoj čas. Zaradi njegove bolj ali manj očitne privrženosti dečkom, in ne deklicam, ter zaradi številnih živčnih izbruhov je bil obisk psihiatra neizogiben. Golo je bil, čeprav je očitno odstopal od norm, pripoznan kot benigni. Dodelili so mu ločeno posteljo, njegovo šolanje se je lahko nadaljevalo.

Golo Mann se življenja v Salemu spominja kot obdobja prvih neuresničenih ljubezni, a kljub temu blaženih stanj, neskončne sreče, ki jo je občutil kot igralec v dijaških gledaliških predstavah, očaranosti z zgodovinskimi liki, kot sta Gentz in Wallenstein, prebiranja in učenja pesmi na pamet, kar je ostala njegova velika strast ... in temnih dni, polnih depresije, malodušja, ki se ju ni rešil do konca življenja. V to obdobje sega deloma tudi njegova mladostniška zgodba *Življenje študenta Raimunda*, a o njej pozneje.

Po maturi je Golo najprej krajši čas študiral pravo, nato filozofijo in zgodovino. Iz Hegla je diplomiral pri Karlu Jaspersu. Od vseh Mannovih otrok je prav Gola, poleg Monike, najbolj preganjalo iskanje svojega lastnega mesta pod soncem. Minila so dolga leta, ki jih je zapolnjeval s številnimi selitvami po vsem svetu. Bil je gostujoči profesor na več univerzah, še posebno je bil priljubljen med ameriškimi študenti. Vabil jih je na večerna pomenkovanja na dom, pili so vino, kadili ter izmenjavali mnenja o umetnosti, zgodovini in aktualnih družbenopolitičnih razmerah. Golo se je sicer zagledal v katerega od svojih študentov, a največkrat dlje od občudovanja kljub Klausovim nasvetom ni prispel.

Vseskozi je bil Golo v tesnem stiku s Katio Mann, do katere je gojil silno intenzivna čustva, med ljubeznijo in sovraštvom. Kadar je prevladovalo zadnje, se mu je zdela sadistična, robata, povsem nezmožna topline. Tudi

v času Golovih depresivnih obdobij, v katera sta ga še globlje pahnila alkohol in optalidon, pomirjevalni analgetik, takrat zelo priljubljen v višjih slojih, so ga starši potisnili vstran, njegovo pritoževanje pa je dokončno poteptala sestra Erika, ki je bila v izražanju svojih mnenj vedno zelo neposredna. Golo je namreč, ko je bil še posebno na tleh, pogosto ponavljal, da bi prav lahko bil izjemen pisatelj, če le ... Erika je bila kratka: "Kdor lahko, ta stori."

Razen nekaterih kratkih zgodb gradita Golov opus esejistika in zgodovinske knjige. Veliko slavo je dosegel z *Nemško zgodovino 19. in 20. stoletja* (*Deutsche Geschichte des 19. und 20. Jahrhunderts*; 1958) in monografijama o Gentzu (*Friedrich von Gentz. Geschichte eines europäischen Staatsmannes*, 1947) in Wallensteinu (*Wallenstein. Sein Leben erzählt von Golo Mann*, 1971). Njegovi vknjiženi zgodovinski pogledi, ki jih je podajal v svojstvenem, prepoznavnem literarnem slogu, so bili odrešilna pot, ki ga ni povsem odpeljala od pisateljskega poklica. Golo se je v tem primeru rad naslonil na misel Paula Veyna, ki je zapisal, da je "zgodovina resničen roman z luknjami" – resničen, ker ne sme biti nič izmišljeno, roman, ker se ga pripoveduje, z luknjami pa zato, ker marsikaj ostaja neznano.

Pri zgodovinopisju je Golo Mann sledil metodi zoperstavljanja nacionalne zgodovine in nadnacionalnega pogleda. Verjel je, da prav zaradi vračanja nekaterih vzorcev zgodovina lahko postane ogledalo sedanosti. Pri svojem pisanju je tako vztrajno iskal povezave med večnimi podobnostmi in posameznimi novostmi.

Na zgodovinski podlagi je Golo zgradil tudi povezovanje Nemčije z Vzhodom, in to že pred Willyjem Brandtom. Njegovo zavzemanje za "Ostpolitik", ki je najprej naletelo na val ogorčenja, ga je uvrstilo med skrajne levičarje. Nekaj časa je sodeloval z Brandtom, nato sta se mnenjsko razšla. Tilmann Lahme, biograf Gola Manna, opozarja, da se je Golo prišteval med tradicionaliste; bliskovita revolucija mu je bila tuja, bližje so mu bile počasne, dolgoročne poteze.

Golova odločitev, da ne skoči v leposlovne pisateljske vode, tako kot je pred njim storil Klaus, se zdi pravilna vsaj zaradi dveh dejstev: slovel je kot eden najbolj spoštovanih komentatorjev nemške politike ter doslej edini zgodovinar, ki je za svoje delo prejel ugledno, literarno Büchnerjevo nagrado.

Ne glede na poznejši veliki poklicni uspeh, ne glede na to, da je v zrelih letih imel nekaj srečnih razmerij, in ne glede na to, da ga je kljub zapletenemu značaju ves čas obdajalo nekaj res pravih prijateljev, je Gola do konca življenja leta 1994 spremljala neka posebna vrsta

žalosti, ki so jo njegovi najbližji pripisovali preobčutljivosti. V nekem televizijskem intervjuju je na vprašanje, kaj bi rad bil, odgovoril: "Rad bi bil nekdo, ki je bolj srečen kot jaz." Nekako tako bi verjetno odgovoril tudi študent Raimund.

Kaj bi bilo, ko ne bi bilo ničesar?

Leposlovni opus Gola Manna obsega le nekaj zgodb, ki jih je pisal sporadično, tudi z večdesetletnim časovnim presledkom. Prvič so, vse na enem mestu in skupaj z nekaterimi njegovimi eseji, izšle lani, ob 100. obletnici Golovega rojstva. Med njimi ima prav posebno mesto zgodba *Življenje študenta Raimunda*. Ne le, da je bil to Golov literarni debi, ki ga je pod psevdonimom pri 18-ih letih objavil v zborniku mladih, obetavnih imen. Zgodba o Raimundu verjetno tudi v najbolj pristni maniri opisuje to, kar je Golo Mann čutil že kot otrok in mladostnik ter, z redkimi obdobji dušnega miru, vse življenje.

Vsebine zgodbe *Življenje študenta Raimunda* ni smiselno obnavljati. Toliko pomembneje se zdi opomniti na slog, v katerem je izpisan *Raimund*. Sodobnemu nemškemu bralcu – in zaradi natančnega prevoda, ki lovi vse semantične tančine tudi slovenskemu – se besedilo zdi arhaično. Toda po prepričanju že omenjenega strokovnjaka za življenje in delo Gola Manna, Tilmanna Lahmeja, se je besedilo tedanjim bralcem, v dvajsetih letih minulega stoletja, zdelo prav tako arhaično kot današnjim. Bolj kot da bi Golo želel slediti starinskemu pripovedovanju, je treba razloge za njegov posebni slog iskati v avtorjevi veliki privrženosti poeziji, ki najpogosteje ni bila sodobna. Nekoliko vzvišen stil, lirični opisi narave in protagonistovih občutij ter ponavljanje nekaterih motivov, ki Raimunda potisnejo na drugo stran, sodijo med največje prepoznavnosti zgodbe.

Življenje študenta Raimunda je, kot je očitno in kar je značilno za prve resnejše pisateljske poskuse, v prenekaterih trenutkih polepljeno z biografskimi slikami. Šele v tej luči se bralcu razpre vsa razsežnost zgodbe, ki jo naseljuje od sveta ranjeni posameznik. Vprašanje, ki si ga ta zastavlja, kaj bi bilo, ko ne bi bilo ničesar, in občutki, ki ga lovijo, ko ga napade neskončnost, so tisti, ki so Raimunda spravljali v grozo že kot otroka in so podobni tistim, ki jih je imel Golo Mann tudi še leta 1962. Živčni zlom ga je v posteljo položil za pet tednov. Razmišljal je o popolnem ničū, o nebesih in peklu, tako kot njegov Raimund pred malo manj kot 40 leti.

"Ni dosti tega, kar želimo povedati o življenju študenta Raimunda," je 18-letni Golo Mann začel svojo zgodbo. In nato povedal vse, kar mu

je ležalo na duši, predvsem pa ubesedil strah, ki ga je določal, odkar se je dobro zavedel samega sebe. Strah pred omračitvijo uma, pred samomorom, pred ničem, ki ni bil redek v življenju njegovih prednikov. Golo Mann je Raimunda odrešil po svoje, Gola ni odrešil nihče. Prepustil se je in živel v skladu z resnico, ki jo je zapisal v zgodbi: "Otožnost in melanholija najedata moč." Morda bi veljalo še dodati – strah pred resničnim, iskrenim življenjem prav tako. Še desetletja po tem, ko je objavil *Raimunda*, se je Golo bal, da bi se psevdonim razkril in da bi za njim stal On, takšen, kakršen je v resnici bil.